

Betekintés Marx György gondolataiba a „Jövődőben” című írása alapján

Az ismert fizikus új könyve „Egy fizikus írásai az iskoláról” alcímmel a Gyorsuló idő sorozatban jelent meg. Ez a kötet válogatást ad a szerző eddig megjelent írásából úgy, hogy egészes gondolatmenetét fogja össze az iskola, az élet és a természettudomány kapcsolatát.

A könyv szól a műveltség dinamikájáról. Napjainkban az emberi tudás rohamosan bővül. A tudósok, kutatók száma 10 évenként megduplázódik. Ha ez így folytatódna, a XXI. század végére minden ember tudóssá válna. Ezzel arányosan terebélyesedik az egész emberi kultúra is. Egy év alatt 1 millió tudományos közlemény jelenik meg. Természetesen az örök értékek mint Newton mozgástörvényei, vagy Michelangelo művészete állandó kultúrkincseink maradnak. De nem ragadhatunk le ezeknél. A népek társadalmi, termelési és tudományos versenyében való helytálláshoz, fejlődés biztosításához az új, az aktuális ismeretek birtoklása, továbbvitelük szükséges. Ha a társadalmi tudat elmarad a termelőerők fejlődése mögött, akkor elkerülhetetlenül bekövetkezik az instabilitás, stagnálás, visszaesés.

A könyv egyik legérdekesebb fejezte a tudás kollektivizálódásával foglalkozik. Arisztotelész és Levrandó még magába tudta sűríteni a teljes kultúrát. Napjainkban a hagyományos értelemben vett polihisztorok eltűntek. A mai ismerethalmaz már a legzseniálisabb agya sem fér be. Mindenkinek el kell döntenie hajlama, rátermettsége és a társadalmi igény alapján, hogy mely területen kíván dolgozni. Azonban a tudomány és technika legnagyobb alkotásai távoli gondolatok találkozásából, különböző tudományok ötvözéséből születnek. A kultúra az emberi társadalom kollektív agya.

A kötet talán legfontosabb része az iskola és a természettudomány kapcsolatával foglalkozik. „A tanítvány nem bögre, amelyet meg kell töltenünk, hanem fátyla, amelyet lángra kell lobbantaniuk.” (Igor Tamm) Mi lehet az iskola szerepe egy olyan korban, ahol az ismeretanyag tízezerként megduplázódik, a ma szerzett tárgyszerű 10–20 év alatt elavul? Sokan a tankönyvek megvastagodásában, a tananyag folyamatos bővítésében látják a megoldást. Ez törvényszerűen túlterhelést okoz, végül csömört idéz elő. A korszerű műveltség nem ismerethalmaz, hanem élő egység. Tájékozódási készség az információ dzsungelében, szabad mozgás a kollektív társadalmi kultúrában. A műveltség nem jóllakottság, hanem az éhség érzete. Ne a lezikkelt anyagokat, nevetek, képleteket, évszámokat tekintjük elsődlegesnek. Azt kell elsősorban tudni, hogy

hol lehet utánaérni könyvekben, szótárakban, lexikonokban egy szükséges adatnak. Le kell venni a gyermekről a túlterhelés súlyát, hogy az iskola ismét a társadalmi közösségépítésnek, az alkotó játéknak, a világ felfedezésének boldog műhelyévé váljék. A túlterhelés ellen tudatosan próbálunk védekezni. Az egyik módszer, hogy minden második fogalmat kihúzzunk a tananyagból. Kimarad az eltölési áram, hogy helyet szorítunk a lézernek. Kispóroljuk az alapozást, de szép tornyokat próbálunk építeni. Apró elemekre hullszét a tananyag, és a morzsák könnyen kiperegnek az egészséges feledés rostáján. A túlterhelés elleni védekezés másik módszere, hogy elhagyjuk a tananyag második felét. Ismét a fizikánál maradva, megállunk a XVIII. század tájékán: megmarad a mechanika, az ideális gáztörvény, a fahő, az egyenáram, az elektrosztatika. Ma már nem élhetünk meg abból, hogy foltozzgatjuk a XIX. századból ránk maradt tanterveket. Mai társadalmunkban tudományos áttekintésünk biztosságát újra fel kell mérnünk a feladatokat és lehetőségeket, és előről el kell kezdeni és végigjárni azt a szép alkotó munkát, amelyet a pedagógus elődök végeztek.

Az Akadémia által megfogalmazott természettudományos nevelés célja: 1. A természettudományos érdeklődés felkeltése. Fokozott figyelmet kell fordítani a tanulók motiváltságára. A gyermek pszichológiai fejlettségét figyelembe véve az óvodai világképekből, a közvetlen tapasztalatból kell kiindulni.

2. A világ természettudományos módszerének elsajátítása. Ennek lépései: objektív tapasztalat, a lényeges kapcsolatok kiemelése, modellalkotás, új jelenségek előre látása, ennek alapján a modell kísérleti ellenőrzése, esetleges korrekció vagy továbbfejlesztés, a modell alkalmazása, társadalmi hasznosítása.

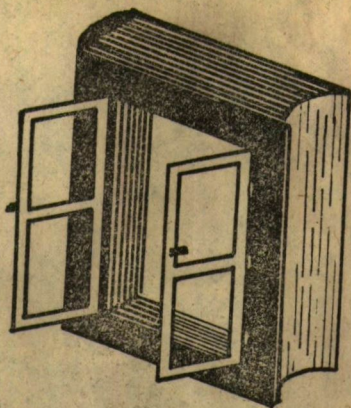
3. Az anyag mozgásában megnyilvánuló általános elvek ismerete. Ezeket élményszerűen, felfedezés szinten ációban kell felismerniük.

4. Tájékozódás a világban. Itt tág lehetőség nyílik a tanulók és a tanár alkotó együttműködésére, a tanulók érdeklődésének figyelembevételével.

5. Áttekintő természettudományos világnézet kialakításához.

6. Képesség önmagunk kreatív kifejezésére, az építő gyakorlati cselekvésre. A természetet nemcsak megismerni akarjuk, de emberivé formálni is.

A természettudományos gondolkodás kialakítását, megalapozását már az alsó tagozatban el kell

könyvismertetés

kezdeni. A mai általános iskola két maradandó készséget nyújt mindenkinek: a matematikai és nyelvi gondolkodásmódot. Mindenki megtanulja, hogy a munkahely vagy a mindennapi élet problémáit számokká absztrahálja, a számokkal logikai műveleteket végezzen. Eltérő mértékben, de minden gyerek képessé válik arra, hogy gondolatait árnyaltan és kifejezően formálja. Későbbre marad (sokaknál el is marad!) a természettudományos gondolkodás fejlesztése. Természettudományos ismereteket tízéves kortól kezdve több tantárgy keretei között tanítunk, de ezekből nehezen bontakozik ki a világ természettudományos szemlélete. Ez a látásmód legtöbbször csak az egyetemen alakul ki.

Mit lehetne oktatni alsó tagozatban? Semmiképpen sem a felső tagozatos vagy gimnáziumi fizikát, kémiát. Az egyetemi tananyag egy részét kell az alsó tagozatban tanítani! A természettudományos gondolkodás alapjait kell elsajátítani. Ez a célkitűzés lehet, hogy megleb, de így természetes. Ezért látta szükségesnek az Eötvös Loránd Fizikai Társulat az alsó tagozatos természetismeret bevezetését. Baranyában kezdték el a kísérleteket, és a tapasztalat nagyon kedvező volt. Minden gyerek önállóan dolgozik kísérletezik. összefüggéseket állapít meg. A jó képességeket azzal köti le, hogy nem fászsztja őket az értelmi szintjük alatt levő dolgokkal. A szövegek, a hátrányos helyzetűek előtt kapunk nyit, ahová ők is bepillanthatnak.

Általánosán még nem vezették be a tantárgy oktatását, bár az anyag egy része beépült a környezetismeretbe. Talán eljön az az idő is amikor kötelező érettség tárgy lesz a természettudomány is.

HAJDÚ IMRE

Néptáncosok a Kisszínházban

A JATE és Olajbánuász Néptáncosok április 29-én 19 óra körül a Szegedi Nemzeti Színház Kisszínházában (Horváth Mihály utca) néptáncbemutatót tart. Az előadás jeggyel látogatható, melyet a helyszínen vásárolhatnak meg az érdeklődők.

Az áprilisi szépirodalmi folyóiratok többsége ilyen-olyan formában megemlékezik Juhász Gyula születésének 100. évfordulójáról. Leginkább a

Tiszatáj

összeállítására érdemes felfigyelnünk, amelyben filológiai érdekességekre is bukkanhatunk: Tasi József Juhász elfeledett, a Színházi Élet című pesti bulvárlapban (1928-ban) megjelent, „Agg-legénytan” címen jegyzett tréfás hangneme tárcáját közli; Ila Mihály pedig a költő Elefánt Olgához (Payr Hugóné — 1884—1951) írott négy levelét teszi közzé. (Elefánt Olga — művészettörténész — tagja, sőt; 1907-ben titkára — volt a Négyesy-semináriumnak; Juhász innen ismerté.)

Greza Ferenc tanulmánya Szeged költőjének vidékiséget próbálja közelebbről meghatározni (A „vidéki” költő). Juhász költésze előbb fővállalt hagyományként teszi magáévá a vidékiséget, mondja Greza, majd a sors és elviselés drámájaként éli át, s végül a közösségi felelősség tudat formájában ölti magára. Hozzávetőlegesen fejlődés vonal is ez, a viszonylagos kontinuitás értelmében.

Az egyes pályaszakaszokat érintve a tanulmányiro meggyőzően mutat rá a vidékiségre mint létező-állapotnak költészetbeli következményeire, hogy aztán összegzésül megállapítsa: „Juhász Gyula vidékisége a magyar líra alig fölbecsülhető értéke”. Juhász vidékisége — folytatja Greza — (úgymond) feloldja a nyugatos líra belterjes urbanizmusát, előkészítvén ezzel a népi mozgalom költőjé számára a talajt. Rendben van, mondja magában az olvasó, azt azonban már nehezen emészt meg, hogy Juhász „vidékiségevel... elindítja pályáját József Attilát”. Bizony, a „vidékiséget mint olyant” szükséges lenne fogalmilag körülhatárolni, már amennyiben lehet. Különböző ilyen veszélyes következtetésekre juthatunk, ami — ráadásul! — a vidékiség önálló esztétikai értékét (egyéltalán: esztétikai „beszámíthatóságát”) sugallja — s ez mégis ünnepi alkalmak is, tarthatatlannak látszik.

Tandori Dezső az Anna-versekről ír (Az örök út képzete), talán a tőle megszokott színvonalnál valamivel halványabban. Lehet, hogy ez tárgyából is következik. Az a vitatható, de mindenképpen jelentős eredményeket produkáló verselméleti, vers-megközelítési módszer, amit Tandori két, a magyar kritikaírást és irodalomszemléletet alapjaiban megváltoztató, kiemelkedő jelentőségű tanulmány-kötetében (A zsalu sarokvása; Az erősebb lét közelében) kidolgozott, ugyan itt is az átlagosnál színvonalasabb munkát eredményez, amennyiben felszínre hozza az Anna-versek mai tudásunk szerint maradandó sorait, értékes elemeit, de a szokásosan hosszadalmas, minduntalan idézetekkel telítődött elemző út most mintha fáradni látszana: eképp nem csoda, hogy elvéve az árokpartra sodródott kavics is gyémántként tűnik fel.

Igaz öröm viszont Lengyel András józan ítélkezését, elemző részletekben gazdag és pontos tanulmánya Juhász és Móra „különös barátságáról”. Lengyel véleménye szerint Juhász és Móra között igazi barátságról túlzás beszélni, mindenesetre — ezt mutatják a rendelkezésre álló források — 1918–19-ben s az ezt követő néhány évben fennállt közöttük valamiféle kvázibarátság (Lengyel felitalálata a szó). Amennyire megítélhető, olvashatjuk, Móra közeledése Juhászhoz nem egyéni emberi vonalmon alapult számára a költő inkább mint irodalom-közéleti jelenség volt érdekes. Ugyanakkor figyelemre méltó élességgel veszi észre hogy Juhász Gyula a „nő után való mérhetetlen vágy s a nőhöz való közeledni nem merés, beteg”. (S aztán csemegézhetünk is e Móralevélben: „Maga — mármint Juhász! — beszélt kellemetlenül

ható cinizmussal, hogy az Anna nevű kabarehölgynek, akihez legszébb verseit írta — Szegeden is játszott, szétesett, kövér tömeg volt — a kezét is alig merete megérinteni. Váradon órákig várt a szállodai szobája küszöbén, s amíg a nő a bezárt ajtó mögött kereste a kenyerét, egy hadnaggyal — ő, boldogtalan, csak a stanzák lábait mérte odakint.”)

A 20-as években előrehaladva a mindinkább megszakadó kapcsolat ellenére Juhász mégis misztifikálta a Mórával való közösségvállalást — Lengyel András ennek hátterét is meggyőző módon tárja fel.

Világirodalmi folyóiratunk is megünnepli Szeged költőjét, a

Nagyvilág

lappján a „Milyen volt...” orosz, francia, szerb, szlovén, német és spanyol nyelvű fordításával találkozhatunk.

De másfajta csemegével is szolgál a 4-es szám: Somlyó György fordítás-kísérleteit adja közre Marcel Proust Az eltűnt idő nyomában című regényéből. Az öt rövidebb terjedelmű szemelvényhez írott bevezető egyes megállapításait, bizony jó lenne végre megszívlelnünk. Mint tudjuk, a regény első két része (Swann; Bimbózó lányok árnyékában) megjelent magyarul, Gyergyai Albert remekmű fordításában, a harmincas évek elején. A magyar Proust így nem egy nagyobb nyelvet és irodalmat megelőzőve jelent meg, hogy aztán ma, amikor a legtöbb európai nyelven már megvan a teljes Proust, majdnem éppoly hiányosan várja fordítóját. Azért csak majdnem, mert Gyergyai élete végén eljutott a harmadik rész két kötetének lefordításáig, s ezek — ha értesüléseink pontosak — a jövő évben napvilágot látnak ugyan, de a további négy rész aztán sem lesz olvasható magyar nyelven. Hogy meddig, nem tudni, pedig a francia stíluskezes fel-feltűnnek most is a kiemelkedő tehetségek. Azért is fontos ez, mert — úgy tűnik — a teljes Proust magyartítása a mostani fiatalok feladata lesz. Addig is nagyon jól megemészthetjük Somlyó velős megállapítását: „... amilyen nyereséges volt a magyar irodalomnak és olvasóinak annak idején a Prousttal való, időben jött és magas színvonalú ismerkedés, éppolyan veszteséges azóta is a teljes Proust hiánya” — mert irodalmunk ezzele a hiánnyal, „ma már művelődésének és saját fejlődésének fontos munkaeszközétől van megfosztva”.

Nagy kár, hogy Somlyó is csupán a maga épülésére, mulatságára és próbatételére — partizan módon — kísérlete meg a fordítást, a különleges szép, híres vagy éppen a fordítónak régtől fogva oly kedves helyeket kiragadva. Annál is inkább, mert igen színvonalas munkát végzett.

A Nagyvilág e számának érdekességét még a Mario Vargas Llosa legújabb regényéből közölt részlet adja. A regény címe La guerra del fin del mundo azaz A világvége háborúja. A szemelvényeket beharangozó Csuday Csaba közlése szerint Llosa regénye — mely egy múlt század végi tragikus történelmi epizód feldolgozását adja — 1982 egyik legnagyobb könyvsikere volt. A regény az úgynevezett „canudosi háborút” dolgozza fel, egy brazil, vallásos színezetű spontán népi megmozdulás történetét.

Reméljük, a bemutató írás szerint majd 600 oldalas remekléssel mielőbb megjelenik teljes terjedelmében is magyarul; ízelítőül 20 folyóirat oldalnyit olvashatunk belőle, Szőnyi Ferenc fordításában.

(belányi)

SZEGEDI EGYETEM

A József Attila Tudományegyetem, a Szegedi Orvostudományi Egyetem és a Juhász Gyula Tanárképző Főiskola MSZMP és KISZ-bizottságainak lapja

Felolós szerkesztő: GRÓF RÓZA

Szerkesztőség: 6720 Szeged, Dugonics tér 12. Telefon: 12-119. Megjelenik havonta kétszer. Ára: 1,80 forint. Előfizetési díj egy évre 28,80 forint. Terjesztik az intézmények KISZ- és szakszervezeti bizottságai. Kiadja a Csongrád megyei Lapkiadó Vállalat Szeged Tanácsköztársaság útja 10. sz. 6740. Felolós kiadó: Kovács László igazgató, Szegedi Nyomda Szeged, Balcsy Zsifinszky u. 28. 6720. 1983. IV. 25. — 1351 — ISSN: 0230 791X. Felolós vezető: Dobó József igazgató

Szász Endre-kiállítás

A budapesti tavaszi fesztivál egyik legrangosabb eseményének számított a Vigadó Galériában megrendezett Szász Endre-kiállítás. A bemutatott alkotások zöme az utóbbi hónapokban készült Hollóházán, ahol Szász Endre több éve folytat kísérleteket a porcelánnal, illetve nyomdai el-

járásokkal. Felvételeinket Pataki Zoltán a kiállításon készítette.

Aki viszont eredetiben szeretne Szász Endre porcelántálapokat látni, esetleg vásárolni is óhajt, keresse fel a Kárász utcai Gulácsy Lajos termet, ahol láthat néhány szép alkotást és néhány meglehetősen magas árat.

Chajjan (porcelán)

Király — Márta (tálak)